

Gerd-Rainer Horn (ed.)

CARTES DE BARCELONA

UNA AMERICANA A LA REVOLUCIÓ I LA GUERRA CIVIL

Traducció de Josep Grau Mateu

L'AVENÇ

CARTES DE BARCELONA

Gerd-Rainer Horn (ed.)

CARTES DE BARCELONA

Una americana a la Revolució i la Guerra Civil

Lois Orr amb alguns materials de Charles Orr

Traducció de Josep Grau Mateu

L'AVENÇ

Barcelona

2024

Títol original: *Letters from Barcelona. An American Woman in Revolution and Civil War*
(2009)

Amb el suport de

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Barcelona, desembre de 2024

© dels textos, els autors. Agraïm a la Labadie Collection de la Universitat de Michigan la seva amabilitat en la reproducció de la documentació conservada en el seu fons.

© de la traducció, Josep Grau Mateu

© d'aquesta edició, L'Avenç, S.L., 2024

Mallorca 221, sobreàtic

08008 Barcelona

Telèfon: 93 245 79 21

www.lavenc.cat

www.llegirencatala.cat

Es reserven tots els drets.

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública

o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada

amb l'autorització dels seus titulars, amb excepció prevista per la llei.

Adreça's a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics)

si necessita reproduir algun fragment d'aquesta obra

(www.conlicencia.com; 93 272 04 47).

L'Avenç forma part de l'Associació d'Editorials Independents Llegir en Català.

Disseny i composició: L'Avenç

Imatge de la coberta: Il·lustració de SIWE per anunciar Radio POUM.

THEMA: DND 1DSE-ES-JAA 2ADC

ISBN: 978-84-18680-54-0

Dipòsit legal: B. 23295-2024

Imprès a Gráficas 94

Lois Orr durant la seva estada a Barcelona. (Cortesia d'Elizabeth Cusick)

TAULA

<i>Agraïments</i>	II
<i>Introducció Gerd-Rainer Horn</i>	15
1. La revolució catalana Gerd-Rainer Horn	21
2. Les autobiografies femenines: història i significat Gerd-Rainer Horn	35
3. El llenguatge dels símbols i les barreres del llenguatge: la revolució social als ulls dels estrangers (Barcelona 1936-1937) Gerd-Rainer Horn	47
4. Cartes de Barcelona (tardor)	71
5. Cartes de Barcelona (hivern)	119
6. Cartes de Barcelona (primavera)	157
7. Evocacions de Charles Orr	187
8. A la presó secreta de Stalin a Barcelona	195
9. Notes (auto-)biogràfiques, per Lois Orr	217
Notes	223
Índex onomàstic	253

AGRAÏMENTS

Durant la preparació d'aquest llibre he contret deutes amb molts amics i col·legues. Vaig descobrir el Fons Orr a la Labadie Collection de la Universitat de Michigan, mentre treballava en un article per a un seminari de postgrau. L'article es va publicar amb el títol «The Language of Symbols and the Barriers of Language: Foreigners' Perceptions of Social Revolution (Barcelona 1936-1937)» al número de primavera de 1990 de *History Workshop Journal*, i es reedita aquí com a capítol 3. Agraeixo a Oxford University Press el permís per reproduir aquest article. En Bruce Lincoln, qui amb el seu article «Revolutionary Exhumations in Spain, July 1936» (*Comparative Studies in Society and History*, 27, 1985), havia plantejat una revisió més que necessària, des del punt de vista de l'antropologia, de la demonització de la violència anticlerical anarquista durant la guerra civil espanyola, va ser el primer de suggerir la conveniència de publicar les cartes que havien estat la font principal d'informació i d'inspiració del meu article. Anys més tard, en Michael Löwy va insistir en aquesta idea. Van caldre gairebé vint anys perquè els seus suggeriments es fessin realitat.

En Tom Buchanan, Andy Durgan, Ernest Erber, Jay Gertzman, Ursula Langkau-Alex, Dieter Nelles, Hans Schafranek i Reiner Tosstorff em van proporcionar dades difícils de trobar que he fet servir a les notes d'aquest llibre. Laura Orr i Elisabeth Cusick, neboda i filla de Lois Orr, em van fer arribar materials de suport i informacions addicionals. L'Ellen Poteet va ser d'una ajuda indispensable durant les seves repetides visites a Ann Arbor en aquests últims anys. En aquells moments, "abusant" de la seva amistat, li vaig suggerir que examinés amb més atenció alguns dels materials de Lois. La transcripció de l'entrevista,

de la qual se'n publiquen fragments al final d'aquest llibre, és obra exclusivament seva. Si els freqüents errors de Lois en la transcripció de paraules catalanes i castellanes han estat reduïts al mínim en aquesta selecció de les seves cartes, ha estat gràcies a la feina de Reiner Tossorff. Qualsevol altre error ortogràfic és responsabilitat meua. Charles Orr i Laura Orr, la neboda de Lois, em van donar permís, fa anys, per reproduir materials del Fons Orr de la Labadie Collection. Julie Herrada, curadora d'aquest fons, també em va donar permís per a la reproducció de diverses cartes i materials de suport.

Dedico aquest llibre a Charles Orr, a qui vaig conèixer l'estiu de 1998 a Ginebra, on va demostrar ser un guia turístic erudit, encantador i de pas lleuger. Els dies que vaig passar amb ell a Divonne, va ser un amfitrió igualment agradable. Però a Barcelona és on vaig conèixer la Birgit, a començament de la tardor de 2006, després d'una primera trobada al GR.128. Barcelona, ciutat, en altre temps, de profetes revolucionaris i activistes somiadors, restarà gravada per sempre a la nostra memòria.

Doble passaport dels estatunidencs Lois i Charles Orr, acabats de casar, i que van utilitzar per a viatjar a Espanya l'estiu de 1936. (Labadie Collection, Universitat de Michigan)

INTRODUCCIÓ

L'estiu de 1936, una noia nord-americana de dinou anys de Louisville (Kentucky) i el seu marit Charles, de 30 anys, acabats de casar, decideixen passar la lluna de mel a Europa fent autoestop i després anar per mar a l'Índia. Mentre exploren l'Alemanya nazi, s'assabenten que ha esclatat la Guerra Civil espanyola. Els dos nord-americans, que havien estat membres actius de l'ala esquerrana del Partit Socialista Americà de Norman Thomas, acaben decidint que baixaran fent dit fins a l'Espanya revolucionària. Després d'aconseguir travessar, amb dificultats, la frontera, s'estableixen a Barcelona, on Charles treballa d'editor a *The Spanish Revolution*, el butlletí del POUM en llengua anglesa, i transmet notícies en anglès a Ràdio POUM. Després de treballar un temps breu al POUM, Lois obté una feina remunerada al Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya. La seva estada, però, es veurà interrompuda en sec quan, el juny de 1937, són arrestats per la policia secreta estalinista com a conseqüència dels Fets de Maig de Barcelona. Després de nou dies d'empresonament, són excarcerats i es traslladen a París, on duren a terme tasques de solidaritat amb els seus companys empresonats a Espanya.

Aquest paràgraf descriu, en poques paraules, el context que va originar les cartes, postals i memòries reproduïdes parcialment en aquest llibre. Tot i que estan plenes d'informacions relatives a l'alta política, el valor d'aquests materials rau sobretot en l'atenció que els autors presten als aspectes mundans i, per tant, en gran mesura representatius de la vida quotidiana a la ciutat que en aquells moments era, a ulls de tothom, la més "revolucionària" de tot Europa. L'antologia que presentem aquí combina les observacions sobre la Barcelona

del moment amb qüestions personals explicades amb una franquesa inusitada, deguda en part al caràcter epistolar de la majoria dels textos. El resultat és una visió única de la realitat de la Revolució Catalana i, sobretot, de la vida dels revolucionaris estrangers a Barcelona.

En efecte, si una cosa fa evident amb total claredat aquest conjunt documental únic és que Lois (i Charles) Orr, tot i que van viure entre catalans i espanyols, van passar la major part del temps amb els seus companys revolucionaris de fora d'Espanya. És aquesta peculiar combinació —l'atenció a la política d'extrema esquerra, les observacions proto-feministes de caire personal i polític enmig d'una revolució i una guerra civil, els comentaris de forasters sobre la vida quotidiana a «la ciutat més estranya del món avui dia» (en paraules de l'aleshores cònsol general dels Estats Units a Barcelona), i la descripció sense pèls a la llengua del grup d'activistes estrangers arribats a Espanya per lluitar en una batalla que havien perdut sovint als seus països— el que dona entitat i substància a aquesta edició, que a dia d'avui no té parió en la literatura. La ingenuïtat entendridora que mostra de tant en tant la narradora principal —que el lector detectarà en petits fragments del text—, afegeix encara més autenticitat a les situacions i estats d'ànims descrits.

La inclusió de totes les cartes senceres hauria excedit la mida desitjable d'aquesta antologia. A més de l'exclusió de les repeticions innecessàries i injustificades, la selecció dels materials està basada en tres criteris diferents però, a parer meu, complementaris. Com s'ha suggerit més amunt, un dels mèrits principals de les cartes de Lois és la reconstrucció —sovint involuntària— de la mentalitat de tota una generació de revolucionaris que van acudir a Barcelona perquè es van sentir cridats a participar en el que consideraven que era l'adveniment de la “revolució mundial”.

La lectura de qualsevol de les extenses cartes de Lois posa de manifest que tant la jove parella com pràcticament tots els seus amics —que eren una mostra representativa de les tendències principals de l'extrema esquerra europea dels anys trenta: el socialisme d'esquerra, el comunisme dissident i l'anarquisme llibertari— estaven més interessats en el desenvolupament d'idees i pràctiques revolucionàries que es poguessin aplicar a qualsevol altre lloc i època, que no pas en la realitat concreta de Barcelona, Catalunya i Espanya. La persistent man-

ca d'interès dels Orr cap a la cultura catalana, així com la seva poca voluntat d'aprendre la llengua que parlava la immensa majoria dels habitants de Barcelona —el català—, ens indiquen de manera clara quines eren les seves prioritats i la seva mentalitat; convé recordar, a més, que tots dos tenien facilitat per a les llengües. És per això que en aquestes cartes cal cercar-hi, més que un reflex precís de la Barcelona de l'època, un testimoni de les condicions de vida i de la visió de la realitat dels revolucionaris estrangers a Barcelona.

Això no vol dir que els dos protagonistes visquessin completament aïllats dels fets convulsos que succeïen al seu voltant. Sí que és cert, però, que degut en part a les seves limitacions lingüístiques, agreujades pel fet que passaven la major part del temps en companyia dels seus companys estrangers, els Orr i la majoria del seu heterogeni cercle d'amics s'informaven del seu entorn més immediat per vies no tradicionals; no tradicionals, s'entén, comparades amb les que empraven els catalans. El que Lois va recollir a les cartes, escrites com a monòlegs interiors, que va enviar regularment a familiars i amics van ser sobretot les imatges, els sons i les olors de la revolució. Com que no disposava de totes les eines per analitzar i comprendre el lloc on vivia, les seves impressions representen un complement singular a altres testimonis, més convencionals, de la vida i la política a Barcelona durant el primer any de la Guerra Civil. Per mostrar fins a quin punt els Orr depenien dels marcadors simbòlics de comunicació, més que del llenguatge en sí mateix, he reproduït sense cap canvi, com a capítol 3 d'aquest llibre, l'article que vaig publicar al número de primavera de 1990 del *History Workshop Journal*.

Seria, de totes maneres, injust i ahistòric ometre totes les referències a la política com a tal. Al cap i a la fi, els Orr havien viatjat fins a Barcelona per raons polítiques, amb la voluntat de participar en una revolució social en marxa. És per això que he inclòs fragments i representatius dels comentaris que Lois dedica a la política catalana i espanyola. Certament, aquests fragments no sempre aporten dades noves al conjunt de testimonis estrangers que ja existeixen, però ofereixen una interessant interpretació de la política ibèrica i mundial des del punt de vista de l'extrema esquerra antifeixista i antiestalinista europea i nord-americana. Al capdavant, com Lois no es va cansar de repetir a les cartes, «A la pràctica, la revolució és la vida, aquí...». Per

tal de familiaritzar els lectors amb el context social i polític de les cartes, s'ha inclòs, a continuació d'aquesta introducció, un breu capítol sobre la història de la Revolució Catalana. Aquestes pàgines proporcionaran també una guia ràpida de consulta de les diverses organitzacions, líders polítics i acrònims que apareixen a les cartes i altres materials dels Orr, que són el nucli d'aquest llibre.

Les cartes de Lois no mostren només la seva participació en vagues i altres formes de protesta obrera i/o socialista al cor dels Estats Units després de 1934; també deixen entreveure la influència de la crítica feminista. Encara que els dies d'esplendor de la primera onada feminista, que va agafar força sobretot en els anys previs a la Primera Guerra Mundial, ja feia dues dècades que havien passat, Lois sembla haver estat influïda pel llegat que el feminisme va deixar a la societat i cultura nord-americanes; el resultat d'aquesta influència és una curiosa i interessant barreja de feminisme i socialisme. El capítol 2 d'aquest llibre, precisament, situa els escrits de Lois en el marc interpretatiu del feminisme de segona onada i, més concretament, en la categoria d'"autobiografia femenina", una categoria d'anàlisi aplicada a diverses manifestacions de "literatura femenina", dins de la qual les cartes de Lois encaixen gairebé a la perfecció.

Els extensos fragments de les cartes de Lois, que formen el cos central d'aquesta antologia, van acompanyats d'un conjunt d'escrits de Charles Orr. Entre aquests textos destaquen les reflexions, fins ara desconegudes, sobre la personalitat i les activitats de George Orwell i, sobretot, de la dona d'Orwell, Eileen O'Shaughnessy, que va treballar per al POUM, com a secretària d'Charles, mentre el seu marit lluitava a les trinxeres d'Aragó. Així mateix, el llibre inclou un conjunt d'importants documents relatius a la detenció i l'empresonament de la jove parella per part d'una policia secreta estalinista que actuava amb impunitat creixent, en proporció inversa al declivi de la revolució a Catalunya i a Espanya.

Aquesta darrera sèrie de documents són una aportació valuosa per al coneixement de la Revolució Catalana i, de fet, de la Guerra Civil, perquè mostren de manera palpable les conseqüències de la política que van seguir les forces republicanes moderades durant la Guerra Civil. En un moment en què Moscou, el principal proveïdor de material militar de la República, havia iniciat una sèrie de

judicis fraudulents per eliminar qualsevol amenaça contra l'estalinisme, no resulta sorprenent que l'Espanya republicana es veiés obligada a tolerar mesures repressives similars destinades a erradicar qualsevol oposició a les forces moderades i antirevolucionàries republicanes per part precisament d'aquells socialistes d'esquerra, comunistes dissidents i anarquistes llibertaris que defensaven una via alliberadora i no repressiva cap al socialisme.

La repressió de la Revolució Catalana va enterrar les esperances i il·lusions de tota una generació d'activistes, representats simbòlicament pel grup de revolucionaris estrangers amics de Lois i Charles Orr. Per a ells no va ser cap sorpresa que la derrota de la Revolució Catalana fos l'avantsala de la derrota republicana a la Guerra Civil. Sis mesos després de la victòria final de Franco, la invasió alemanya de Polònia va tornar a calar foc al món, en el que Arno Mayer ha descrit encertadament com la «segona guerra dels Trenta Anys».

Els somnis, els malsons i les realitats de la política europea just abans de l'esclat de la Segona Guerra Mundial cobren vida a través dels ulls d'una jove socialista radical nord-americana, que va viure i treballar a Barcelona durant la Revolució Catalana i la Guerra Civil espanyola.

L'estiu de 1936, Lois Orr, una dona nord-americana de 19 anys de Louisville, Kentucky, i el seu marit Charles, de 30 anys, membres actius del Partit Socialista dels Treballadors, passen la lluna de mel fent autoestop per Europa. Però quan s'assabenten de l'esclat de la Guerra Civil decideixen fer cap a l'Espanya revolucionària. S'instal·len a Barcelona, on Charles esdevé redactor del butlletí en anglès del POUM, *The Spanish Revolution*, i de notícies en anglès a Ràdio POUM. Mentre, Lois fa una feina remunerada per al Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya. Però l'estada dels Orr es veu truncada quan, el juny de 1937, són detinguts per la policia secreta controlada pels estalinistes arran dels Fets de Maig de Barcelona. Després de nou dies a la presó, són alliberats gràcies a la intervenció del cònsol dels Estats Units, i poden agafar un vaixell cap a Marsella. D'allà es traslladen a París, des d'on mouen fils en solidaritat amb els companys empresonats a Espanya. El llibre reconstrueix totes aquestes circumstàncies a través d'una sèrie de cartes, postals i textos que hi són parcialment reproduïts. Tot i que conté molta informació política, la qualitat particular de la informació del llibre rau en la gran atenció que fan els dos autors als aspectes sovint mundans i, per tant, sovint altament representatius i simbòlics de la vida quotidiana en la que aleshores es considerava la ciutat més "revolucionària" de tot Europa.

THEMA DND IDSE-ES-JAA
2ADC 3MPBGJ-ES-B
ISBN 978-84-18680-54-0

